

К60

2399-р

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

КОЛЕНЦОВА ВІРА МИХАЙЛІВНА

Колєнц

УДК 371.3:619:372.462

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ПРАВОПИСУ ВЕТЕРИНАРНИХ
ТЕРМІНІВ (З ВИКОРИСТАННЯМ ТРИЛІНГВАЛЬНИХ ЗІСТАВЛЕНЬ
ЛАТИНСЬКОЇ, РОСІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)**

13.00.02 – теорія та методика навчання: українська мова

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

НБ НПУ

100207829

КИЇВ – 2006

2446
БІБЛІОТЕКА
НПУ імені М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Кабінет міністрів України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Паламар Лариса Максимівна,
Інститут філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка, професор
кафедри української філології для неспеціальних
факультетів.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Плющ Марія Яківна,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова,
професор кафедри української мови;

кандидат педагогічних наук
Шовковий Вячеслав Миколайович,
Інститут філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка, старший
викладач кафедри загального мовознавства та
класичної філології.

Провідна установа: Херсонський державний університет Міністерства освіти
і науки України, кафедра української мови та
методики її викладання, м. Херсон.

Захист відбудеться "08" серпня 2006 р. о 14.30 годині на засіданні
спеціалізованої вченої ради Д 26.053.07 у Національному педагогічному
університеті імені М.П.Драгоманова: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного
університету імені М.П.Драгоманова: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий

"05" травня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.В.Кравець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах розвитку ринкових відносин в Україні ставляться нові вимоги до підготовки фахівців різних профілів, здатних реалізувати у своїй майбутній діяльності не лише набуті знання з фахових дисциплін, а й державної мови. Майстерне володіння професійним мовленням є запорукою успіху працівника будь-якої галузі. З-поміж стратегічних напрямів модернізації національної системи освіти, висвітлених у законах України "Про освіту", "Про вищу освіту" та "Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті" одним із актуальних постає завдання щодо підвищення грамотності студентів вищих навчальних закладів. У зв'язку з цим, особливого значення набувають теоретико-методологічні, соціально-психологічні, організаційно-педагогічні та методичні аспекти широкомасштабної проблеми повноцінного гуманістичного розвитку випускників вищих навчальних закладів у напрямі сформованості у них професійної компетентності, що включає й мовленнєвий аспект. Проблема навчання орфографії є актуальною і найменш дослідженою на рівні вищої школи нефілологічного профілю.

У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти показником найвищого рівня орфографічної компетентії є відсутність помилок у писемному мовленні. Останнім часом зроблено чимало у галузі навчання орфографії учнів загальноосвітніх закладів, однак залишається ціле коло невіршених проблем, зокрема навчання правопису професійної лексики та слів іншомовного походження студентів нефілологічних спеціальностей. Як показали результати передекспериментальних зрізів, у студентів першого курсу аграрного університету рівень знань та вмінь правопису професійної ветеринарної лексики з об'єктивних причин абсолютно не сформований. Тому питання грамотності є чи не найпринциповішим у мовній підготовці майбутніх фахівців з усіх спеціальностей, адже грамотно писати повинна вміти кожна людина, тим більше з вищою освітою.

Лінгвістичну основу навчання орфографії розробляли у своїх працях І. Білодід, Л. Булаховський, М. Жовгобрях, А. Медушевський, М. Плющ, Н. Плющ, Н. Тоцька, О. Бас-Кононенко, Л. Мацько, О. Мацько, О. Сидоренко, М. Вакуленко, Г. Голоскевич А. Москаленко, А. Грищенко, М. Я. Плющ, І. Уздиган, З. Дудник, О. Леута, В. Христенко.

Психологічною базою процесу навчання орфографії стали праці Д. Богоявленського, П. Гальперина, Л. Виготського, Т. Єгорова, Б. Бєва, С. Жаркова, Н. Кочергіної, І. Синиці, Н. Першина, В. Люкіна; до психології формування орфографічних умінь та навичок зверталися також методисти: Н. Алгазіна, М. Бернацький, С. Верещагін, Р. Давлетов, Н. Конохов, В. Лотарєв, А. Макарова, В. Макарова, В. Онищук, М. Пучковський, М. Разумовська, І. Хом'як та ін.

Методичні основи навчання відносної орфографії висвітлили Н. Алгазіна, О. Аржанова, М. Баранов, А. Безвушко, М. Бернацький, О. Бєляєв, В. Бірюков, М. Вапуленко, А. Герасимова, В. Горбачук, О. Малихіна, А. Медушевський,

В. Мельничайко, Г. Приступа, А. Скоробач, В. Сульниченко, О. Текучев, П. Тоцький, А. Хазанова, О. Хорошковська, М. Цирко, Л. Чхенкелі, В. Шевченко, Н. Шкуратяна, Н. Нечитайло, Л. Щерба, С. Яворська, Л. Яковлев, Л. Порінігт та ін.

Проблемами індивідуалізації навчання грамотності займалися А. Адріанова, М. Бардаш, А. Коломийченко, В. Лотарев, Г. Приступа. Навчанням орфографії в діалектних умовах – О. Текучев, І. Хом'як.

Навчанням орфографії (а також деяких інших аспектів мови) з використанням зіставлень – Н. Арват, Ф. Арват, А. Баян, В. Бекмуратова, Г. Бурденюк, Р. Давлетов, Н. Ігнат'єв, А. Коваль, О. Коломийченко, І. Мельниченко, Г. Петров, А. Сергієвський. Проблеми навчання складних випадків правопису присвячені праці Н. Алгазіної, Н. Беседіної, В. Іванової, В. Полтаревої-Лазарис, І. Проніної, Л. Савельєвої, Є. Чак, М. Шевчук.

Хоча методистами в цілому розроблено модель навчання орфографії, проте, як показав аналіз наведених вище теоретичних джерел, проблема навчання правопису ветеринарних термінів з використанням зіставлень української мови з російською та латинською на ветеринарних факультетах вищих аграрних закладів освіти не була предметом спеціального дослідження. Наведені праці присвячені переважно навчанню орфографії учнів середніх навчальних закладів. Як показує аналіз передекспериментальних зрізів, студенти вищих закладів освіти також потребують удосконалення орфографічних знань, умінь та навичок у написанні фахової термінології.

Найскладнішим явищем у навчанні орфографії є опанування правопису слів іншомовного походження, оскільки вони у мові-реципієнті, з одного боку, зазнають особливої фонетичної адаптації, а з іншого — не підлягають загальним правилам орфографії.

Таким чином, актуальність цього дослідження зумовлено потребою суспільства у висококваліфікованих фахівцях з високим рівнем орфографічної компетенції, низьким рівнем орфографічної компетенції студентів-ветеринарів, недостатньою теоретичною та методичною розробленістю методичних умов навчання правопису термінів студентів ветеринарних факультетів вищих аграрних закладів освіти України, а також перспективністю розвитку проблеми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в межах затвердженої Міністерством освіти і науки України теми "Актуальні проблеми філології" (код 02БФ044-01), яка розробляється в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Тема дисертації затверджено вченою радою Одеського державного аграрного університету (протокол №3 від 30 жовтня 2003р.) й узгоджено Радою з координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології АПН України (протокол №1 від 27 січня 2004р.).

Об'єктом дослідження є процес навчання фахової української мови студентів ветеринарних факультетів вищих аграрних закладів освіти України.

Предметом дослідження є методика формування навичок правопису ветеринарної термінології латинського походження у студентів ветеринарних

факультетів вищих аграрних закладів освіти України з використанням трилінгвальних зіставлень: українська мова – російська мова – латинська мова.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування, визначення педагогічних передумов розробки та застосування нової методичної системи навчання правопису латиномовної медичної термінології студентів ветеринарних факультетів вищих аграрних закладів освіти України з експериментальною перевіркою цієї методичної системи.

Відповідно до поставленої мети було визначено такі завдання дослідження:

- визначити лінгвістичні основи навчання правопису ветеринарної термінології латинського походження;
- виявити і дослідити психологічні передумови навчання правопису ветеринарної термінології латинського походження;
- обґрунтувати методичні основи навчання правопису ветеринарної термінології латинського походження;
- визначити та охарактеризувати принципи навчання правопису ветеринарної термінології латинського походження;
- розробити систему правил та вправ для навчання правопису ветеринарної термінології латинського походження;
- експериментально перевірити ефективність запропонованої методики навчання правопису ветеринарних термінів латинського походження;
- сформулювати методичні рекомендації щодо навчання правопису ветеринарних термінів латинського походження.

Методи дослідження : 1) теоретичного рівня – *аналіз літературних джерел* для визначення сутності, функцій та особливостей навчання орфографії в цілому та слів іншомовного походження зокрема, для виявлення актуальних проблем цього дослідження; визначення лінгводидактичних принципів навчання орфографії латиномовної ветеринарної термінології; *метод моделювання* – для обґрунтування й розроблення технологічної моделі навчання орфографії латиномовної ветеринарної клінічної термінології студентів ветеринарних факультетів вищих аграрних закладів освіти України; 2) емпіричного рівня – *опитування* фахівців з української мови, ветеринарної медицини, викладачів, випускників та студентів старших курсів факультетів ветеринарної медицини вищих навчальних закладів освіти з метою виявлення недоліків традиційної методики та доречності впровадження взаємозіставного методу; *наукове спостереження* за процесом навчання орфографії латиномовної ветеринарної клінічної термінології з метою прогнозування труднощів оволодіння навчальним матеріалом; *експериментальне навчання* з метою перевірки ефективності розробленої методики навчання орфографії латиномовної ветеринарної клінічної термінології; *математичні методи обробки даних* – для аналізу та інтерпретації результатів експерименту.

Гіпотеза дослідження: використання зіставлень української мови з російською та латинською у раціональному поєднанні із традиційними формами навчання орфографії сприятиме підвищенню рівня орфографічної компетенції студентів ветеринарних факультетів. Сформулювати її допомогли аналіз праць із психології, психолінгвістики, методики навчання іноземних мов та української

мови, врахування того, що у студентів ветеринарних факультетів є достатні знання російської мови і що вони з першого курсу починають вивчати латинську мову, а також співбесіди з викладачами та студентами старших курсів. Розроблена гіпотеза перевірялася на перших курсах ветеринарного факультету Одеського державного аграрного університету на заняттях з української мови.

Наукова новизна дослідження: уперше в методиці викладання української мови розглядається проблема навчання студентів ветеринарного факультету правопису ветеринарної термінології латинського походження, створено та експериментально перевірено модель функціонування методики використання російськомовного та латиномовного матеріалу у навчанні українського правопису ветеринарної термінології.

Теоретичне значення дослідження: визначено фонетичні, граматичні та орфографічні особливості освоєння ветеринарних термінів латинського походження українською мовою, виділено особливий принцип правопису іношомовних слів – агіеноскриптивний; виявлено психологічні особливості навчання правопису ветеринарних термінів; сформульовано основні принципи навчання правопису ветеринарних термінів, презентації та закріплення орфографічного матеріалу.

Практичне значення дослідження: запропоновано модель навчання правопису латиномовної ветеринарної термінології, на базі якої створено "Практикум з правопису ветеринарної термінології" для студентів ветеринарних факультетів вищих аграрних закладів освіти України; розроблено методичні рекомендації щодо організації процесу навчання правопису ветеринарних термінів з урахуванням матеріалу російської та латинської мов. Результати дослідження можуть використовуватися у написанні навчальних посібників з орфографії для студентів ветеринарних факультетів вищих аграрних закладів освіти України.

Вірогідність результатів та основних висновків дослідження забезпечується його методологічною базою, використанням методів, адекватних меті й завданням дослідження: критичним аналізом теоретичних джерел, експериментальною перевіркою запропонованої методики та математичною обробкою даних, здобутих у результаті педагогічного експерименту.

Особистий внесок дисертанта полягає в обґрунтуванні лінгвістичних, психологічних та методичних засад, які забезпечують ефективну організацію процесу навчання правопису ветеринарних термінів латинського походження. Розроблено модель навчання правопису ветеринарних термінів латинського походження з використанням трилінгвальних зіставлень: визначено основні етапи навчання, типи правил правопису та мікросистему вправ. Усі праці одноосібні.

Апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалися на наукових конференціях: "Українська термінологія і сучасність" (Київський національний економічний університет, 2001), "Славістика в університетах Центральної і Східної Європи" (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2002), "Міжнародна лінгвістична конференція на честь 80-річного ювілею професора І.К.Кучеренка і професора Н.І.Тоцької" (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2003), у процесі педагогічної

діяльності автора як викладача української мови на ветеринарному факультеті Одеського державного аграрного університету, під час проведення експерименту в системі професійної підготовки майбутніх ветеринарів. Пропонована методика лягла в основу написання навчального посібника з правопису ветеринарної термінології ("Практикум з правопису ветеринарної термінології"), за яким ведеться навчання в Одеському державному аграрному університеті, Кримському агротехнологічному університеті (довідка № 997 від 30.05.05), Львівській національній академії ветеринарної медицини ім. С.З. Гжицького (довідка від 27.05.05), Державному агроекологічному університеті м.Житомира (довідка від 04.07.05).

Публікації. Результати та основні положення дисертації викладені у шести наукових статтях, три з яких надруковані у фахових виданнях.

Структуру та обсяг дисертації зумовлено її цілями і завданнями. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (195 найменувань) і додатків. Обсяг дисертації складає 194 сторінки та 9 сторінок додатків. У роботі вміщено 24 таблиці, 2 малюнки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження обраної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення, вірогідність здобутих результатів, особистий внесок здобувача, висновки про впровадження й апробацію результатів дослідження.

У першому розділі — "Теоретичні основи навчання правопису ветеринарної термінології латинського походження" — розглянуто теоретичні та методичні підходи до розв'язання відповідної проблеми, ступінь дослідженості й практичної організації процесу навчання правопису ветеринарних термінів латинського походження, охарактеризовано лінгвістичні, психологічні та методичні засади трилінгвальних зіставлень у навчанні правопису, окреслено сферу їх застосування та шляхи впровадження у навчальний процес.

Визначення лінгвістичних особливостей навчання орфографії залежить від основних психологічних підходів до цієї проблеми. Як показав аналіз теоретичних праць та навчальних посібників з української орфографії, останнім часом у методичці склалася тенденція вироблення орфографічних навичок з опорою на свідоме сприйняття навчального матеріалу. Таким чином, опис мовних явищ повинен спрямовуватися саме на максимальне усвідомлення їх студентами. Однак треба враховувати, що велика кількість термінів підлягає тільки заучуванню, їх не можна систематизувати за якимись ознаками. Це викликало необхідність розділити орфограми на дві групи: ті, для яких можна розробити правила написання (регулятивні слова), і ті, для написання яких не можна виробити правил (ірегулятивні слова).

Щодо написання слів іншомовного походження Л.Ю.Шевченко визначає особливий принцип, який ґрунтується на транскрипції та транслітерації. Для реалізації цього принципу в дисертації вперше запропоновано термін —

алієноскрипція (або алієноскриптивний принцип) (від лат. *alienus* – інший та *scribere* – писати), що охоплює певною мірою фонетичний, морфологічний, традиційний і диференціюючий принципи. Застосування алієноскрипції створює можливість максимально витримати первинну матеріальну фонетико-графічну оболонку слова та адаптувати її до норм мови-реципієнта.

На основі підручників з латинської та давньогрецької мов, а також білінгвальних словників визначено основні фонетико-графічні та граматичні особливості освоєння ветеринарних термінів латинського походження українською мовою.

Фонетико-графічні особливості освоєння ветеринарних термінів латинського походження.

Особливості освоєння голосних звуків та дифтонгів: 1) довгота та короткість звуків у словах, запозичених українською мовою, не розрізняється; 2) латинські літери *a* [a], *o* [o], *u* [u], в українській мові передаються відповідно *a*, *o*, *y*; букви *i* [i] та у [ü] позначаються літерами *i* та *u* залежно від того, в яку позицію вони потрапляють — після *ð*, *m*, *z*, *s*, *ç*, *ç*, *ш*, *ж*, *p* пишеться *u*, якщо наступний звук є приголосним, в інших випадках — *i*; 3) дифтонги *oe* та *ae* в українській мові передаються графемою *e*; дифтонг *ai* передається буквосполуками *av* та *au*; дифтонг *ei* — *ей*.

Особливості освоєння приголосних звуків: 1) наводимо приклади латинських літер, що позначають приголосні звуки, з їх відповідниками в українській мові *b* [b] — *б*, *d* [d] — *д*, *f* [f] — *ф*, *j* [j] — *й*, *k* [k] — *к*, *l* [l] — *л*; *m* [m] — *м*, *n* [n] — *н*, *p* [p] — *п*, *r* [r] — *р*, *t* [t] — *т*, *v* [v] — *в*, *w* [w] — *є*; 2) літера *-c-* у латинській мові перед голосними переднього ряду позначає звук [ç], перед іншими голосними — [k], така ж сама диференціація зберігається і в запозичених словах;

3) латинські *g* [g] і *h* [h] в українській мові передаються літерою *-z-*; 4) буквою *-x-* позначається буквосполука *-ch-*; літера *-l-* в латинських словах позначала звук [l'], м'якість якого в українській мові залежить від фонетичної узвичаєності слова;

5) буква *-s-* в інтервокальній позиції позначає звук [z], в інших випадках — [c], що збереглося і в українській мові; 6) літера *-z-* у словах грецького походження позначає звук [z], у словах негрецького походження — звук [ç].

Особливості освоєння буквосполучень: 1) "ti + наступний голосний" в українській мові передається буквосполукою *-ці*; 2) буквосполукам *ph*, *rh*, *ch*, *th* в українській графіці відповідають літери *ф*, *р*, *х*, *т*.

Граматичні особливості освоєння латинізмів українською мовою:

1) закінчення *a* іменників I відміни латинської мови передається літерами *a*(*y*): *натура*, *тромбонія*; 2) іменники II відміни на *us* та *um* на українськомовному ґрунті втрачають флексію, і вживається основа в чистому вигляді, наприклад, *zincum* — *цинк*; 3) іменники III відміни, які в латинській мові закінчуються на *tio*, в українській набувають форми *ція*, закінчення *is* та *es* на українськомовному ґрунті зникають, іменники *pluralia tantum* набувають закінчень мови-реципієнта, втрачаючи свої латинські флексії; іменники, які в кінці мають суфікси, *or*, *er* у перекладі на українську зберігають нульову флексію; 4) прикметники завжди набувають граматичних форм мови-реципієнта,

однак часто додається суфікс *n* безпосередньо до основи латинського слова: *alimentarius* – *аліментарний*; 5) суфікс *-ic-* на українськомовному ґрунті або зникає: *гіпохромний*, або переходить у *i(u)c*: *паралітичний*.

Психологічні основи навчання правопису ветеринарних термінів. Навчання орфографії – це процес формування орфографічних навичок та вмінь. Під поняттям “орфографічні вміння” нині розуміють – орфографічні дії, які ґрунтуються на чіткому усвідомленні орфограм, засвоєнні правил, а також відповідних орфографічних вправлянь у застосуванні цих правил. Поняття “орфографічні навички” — це автоматизовані дії, які формуються на основі умінь і пов’язані із застосуванням комплексу знань на письмі.

Навчання правопису ветеринарних термінів латинського походження ґрунтується на таких психологічних засадах:

I. Навчання орфографії – процес формування орфографічних навичок і вмінь; процес вироблення орфографічної навички – постійний перехід від розгорнутих суджень і умовиводів до згорнутих, вироблення навички здійснюється шляхом систематичних повторень. Для формування навичок правопису ветеринарних термінів ми спираємося на позицію І.Хом’яка, який визначає автоматизовану навичку як спосіб утворення дії, що спочатку виконується на основі свідомого застосування певних правил і лише потім, у процесі вправлянь, піддається автоматизації. Автоматизовану навичку слід відрізнити від автоматичності (яку передбачала теорія механістичного засвоєння орфографії). Виходячи з концепції Д.Богоявленського та І.Хом’яка, ми визначили для формування орфографічних навичок та вмінь таку послідовність: 1) зниження усвідомлення ролі своїх дій; 2) згортання розумових операцій за рахунок оперативних суджень; 3) об’єднання й узагальнення окремих дій у більш масштабні, й у зв’язку з цим розширення меж переносу; 4) удосконалення прийомів виконання дій, вибір нераціональних способів розв’язання орфографічних завдань, 5) автоматизація дій. Крім цього, було виділено такі умови формування навички: а) знання вивчених правил; б) знання прийомів застосування правил і практичне володіння ними; в) системне використання вправ, що сприяють виробленню цих умінь.

II. Навчання правопису ветеринарних термінів здійснюється в руслі граматичної теорії навчання орфографії, оскільки, як зазначає І.Хом’як, за умови усвідомленого навчання орфографії учневі не треба запам’ятовувати кожне слово: вивчивши правило, він має можливість застосувати його в написанні кожного слова. Процес формування орфографічних навичок студент має усвідомлювати, він не може зводитися до механічного заучування написань окремих слів. Навичка формується завдяки свідомому набуттю студентом знань та виробленню умінь. Для усвідомлення правопису орфограми необхідно здійснювати посилання на відповідні мови походження того чи іншого терміна.

III. Одиначні написання (ірегулятивні слова), як показує аналіз наукової літератури і наш досвід, слід просто заучувати. Але, як зазначає Ю.Трофімов, незрозумілий матеріал не викликає інтересу, запам’ятовується гірше, ніж систематизований та зрозумілий. Тому в навчанні правопису ірегулятивних слів

необхідно встановлювати довільні асоціативні зв'язки, робити матеріал цікавим і привабливим.

IV. На основі поглядів І.Павлова, І.Соколова, Л.Назарової, І.Хом'яка та деяких інших учених вважаємо за доцільне у формуванні орфографічних умінь і навичок надавати пріоритет кінестетичній пам'яті і з-поміж основних прийомів навчання визнати домінуючими “орфографічне промовляння” та розвиток мовлення; необхідно всі слова ввести в активний обіг студента.

V. Основним способом подолання інтерференції вчені (О.Коломийченко, І.Мельниченко, О.Сергієвський) вважають міжмовні та внутрішньомовні зіставлення. Пропоновані нами трилінгвальні зіставлення (українська – російська – латинська) дають можливість насамперед подолати інтерферуючий вплив (за допомогою зіставлень з російською мовою) та забезпечити свідоме навчання орфографії (зіставлення з латинською мовою).

VI. Зіставлення з латинською і російською мовами відповідають психологічній природі пізнання, є цікавими і професійно необхідними для студентів-ветеринарів.

Аналіз теоретичної літератури показав, що у процесі навчання правопису ветеринарних термінів латинського походження широко слід використовувати як *традиційні принципи* – принцип науковості, систематичності та послідовності, принцип зв'язку теорії з практикою, принцип доступності, принцип наступності і перспективності, принцип взаємозв'язку мов у процесі навчання, так і деякі *специфічні принципи*: принцип раціонального використання компаративних елементів, принцип активності студентів та домінуючої ролі вправ.

Особливості презентації навчального матеріалу

Грунтуючись на позиціях граматичного підходу, який передбачає свідоме оволодіння орфографією, ми дійшли висновку щодо необхідності створення методичної розробки правил написання ветеринарних термінів.

У дослідженні було взято за основу фактори, які обумовлюють успіх навчання орфографії, визначені К.Шатовою: 1) добре знання теоретичного матеріалу; 2) глибоке усвідомлення сутності правил; 3) умотивованість; 4) підвищення активності й самостійності; 5) чітка система вправ. У дослідженні також враховано основні причини неграмотності, виявлені І.Хом'яком, з-поміж яких потрібно виділити насамперед такі: 1) недостатньо міцне закріплення правила в момент його опрацювання; 2) неточне визначення вчителем рівня міцності засвоєного учнями правила, що є наслідком передчасного, поспішного переходу до нового матеріалу; 3) неправильна організація повторення, коли на тривалий час відволікається увага учнів від поновлення в пам'яті того чи іншого правила. Як бачимо, дві причини неграмотності І.Хом'як вбачає саме в недостатньому опрацюванні орфографічного правила. Було взято до уваги й етапи орфографічного пізнання, визначені М.Бардаш: 1) споглядання (спостереження над мовним явищем); 2) осмислення, аналіз спостережуваних явищ, що приводить учнів до узагальнень; формулювання висновку, правила; 3) практика письма – застосування здобутих знань.

У методичні виділяють три типи правил орфографії: 1) скорочене; 2) розширене; 3) оптимальне. В основу організації інформативного наповнення правил правопису ми поклали погляди Р.Блюмберга, який визначав, що найдоцільніше створювати оптимальні варіанти орфографічних правил. Правило повинне мати стільки пізнавальних орієнтирів, скільки їх необхідно для співвіднесення з правилом різних за складністю випадків написання.

М.Макарова виділяє такі форми організації правил: 1) інформаційно-повідомлювальна; 2) проблемна; 3) програмована. Перший вид, як зазначає сама авторка, недостатньо активізує пізнавальну діяльність учня, тому слід більше звертатися до проблемного, визнаного рядом провідних вчених (Д.Богоявленським, Н.Менчинською, Т.Кудрявцевим, Г.Люблінською, А.Матпошкіним, Є.Шатовою, Ю.Бабанським), а також до програмованого, оскільки алгоритмізація, як зазначає Н.Пирога, дозволяє розвивати мислення та уникати надмірного дроблення матеріалу. Алгоритмічний підхід дає змогу виявляти логічну структуру навчання матеріалу, забезпечує її наочне подання. У формуванні правил правопису ветеринарних термінів застосовано усі три типи правил залежно від того, наскільки це правило буде доцільним для навчального процесу, якою мірою воно забезпечить доступність та зрозумілість навчального матеріалу. Тому потрібно дуже чітко визначити, яку мету ставить викладач: чи повідомити студентам про написання окремих слів (наприклад, винятків), чи сформувати у них правильний порядок пошуку необхідної інформації (коли йдеться про варіанти орфограми), чи навчити встановлювати причини та виводити наслідки, коли йдеться про з'ясування семантики лексичних одиниць, яка впливає на їх написання).

У процесі створення методичної розробки правил написання ветеринарних термінів специфіка орфографічного матеріалу вимагала поділу його на дві групи:

1) слова, які розвинули власну правописну систему на ґрунті української мови (правопис -и-, -і- після приголосних, написання слів разом і через дефіс, подвоєння та подовження приголосних, написання м'якого знака, апострофа, виникнення йотації);

2) транслітеровані слова, написання яких не пояснюється правилами української орфографії (ненаголошені голосні у коренях та префіксах, групи приголосних, які не зазнають спрощення).

У роботі враховано кожен варіант орфограми, який має семантичні, фонетичні та граматичні особливості, що викликають труднощі. З явищем варіанта орфограми у написанні слів іншомовного походження студенти стикаються повсякчас, тому необхідний чіткий опис усіх умов написання тієї чи іншої орфограми.

Отже, в процесі дослідного навчання дотримувалися таких умов:

- правила повинні бути сформульовані стисло, але містити всі дані про написання орфограми (бути оптимальними);
- необхідно звертати увагу на походження терміна, на його лексичне значення та морфемну будову, приналежність до певної частини мови та місце в контексті;

- слід зосереджувати особливу увагу на омофонах (типу латинського *dys-* – дис- і французького *des* – дес), які внаслідок схожої вимови часто стають причиною помилок;

- презентувати всі варіанти орфограми.

Було розроблено основні способи презентації орфографічного матеріалу.

Для заучування написань передбачено, слідом за М. Бардаш, поєднання зорових образів зі слуховими та з кінестетичними (мовленнєвомоторні відчуття). Основну перевагу надано останнім, тобто кінестетичним, як вимагає того природа орфографічної навички.

З-поміж основних типів правил, відомих у сучасній лінгводидактиці, обрано оптимальні: правила повинні містити стільки пізнавальних орієнтирів, скільки їх необхідно для співвіднесення з правилом різних за складністю випадків написання.

Для навчання правопису ветеринарних термінів за формою організації обрано такі типи правил: 1) інформаційно-повідомлювальні, 2) проблемні, 3) програмовані. Вибір типу правила залежить від мети, яку викладач ставить перед собою у процесі навчання та від доцільності їх застосування. Аналіз орфографічного матеріалу показав, що для вивчення певної орфографічної теми дуже важко вибрати якийсь один спосіб презентації, тому ми запропонували розробку різнотипних орфографічних правил в опрацюванні однієї орфограми та її варіантів.

У формулюванні правил широко застосовувалися зіставлення українських написань з написаннями в латинській та російській мовах. Зіставлення з цими мовами використано для забезпечення свідомого сприйняття орфографічного матеріалу, для з'ясування закономірностей написань. Зіставлення з латинською мовою необхідно застосовувати: в освоєнні студентами фонетичних та граматичних особливостей латинізмів; у навчанні правопису префіксів; позначенні ненаголошених [e, и, а, о]; у випадках вживання на письмі літер, що передають йотовані звуки, апострофа, подвоєння приголосних, у написанні складних слів. Зіставлення з російською мовою застосовано в таких випадках: у вживанні м'якого знака, апострофа; у правописі окремих префіксів, складних слів; у позначенні голосних [e, и, а, о], подвоєних приголосних, а також голосних [и, і] для встановлення розбіжностей у написанні. Для презентації іррегулятивних слів ми розробили інформаційно-повідомлювальні правила, які фіксують написання тих чи інших слів.

В основу методики введення вправ була покладена послідовність, визначена І.Хом'яком: **I етап** - вправи для розпізнання орфограм з метою вироблення умінь помічати орфограми в процесі зорового сприйняття; помічати орфограми на слух; записувати текст, пропускаючи помічені орфограми; **II етап** - вправи із завданням обґрунтувати написане; **III етап** - дописування слів, встановлення пропущених літер; **IV етап** - добір власних прикладів; **V етап** - синтетичні творчі вправи. Відповідно цієї концепції було зроблено висновок, що у навчанні правопису ветеринарно-медичної термінології на перше місце доцільно поставити рецептивні вправи – вправи на впізнання та пояснення орфограм. Для іррегулятивних слів (слів, написання яких не можна пояснити засобами української орфографії)

ефективними є вправи на пошук спільнокоренових слів. На другому етапі слід застосовувати: репродуктивні вправи на ускладнене списування; списування зі вставленням пропущених букв; вправи на переклад з російської мови; на транслітерацію та транскрипцію; різні види навчальних диктантів — попереджувальні, коментовані, пояснювальні, вибіркові, комбіновані, текстуальні та словникові, самодиктанти, орфографічні промовляння. На третьому етапі пропонували завдання продуктивного рівня – вправи, що вимагали використання опрацьованих орфограм або іррегулятивних слів у зв'язному мовленні, вправи на конструювання термінів.

У навчанні орфографії важливого значення набуває оволодіння специфічними прийомами аналізу мовного матеріалу, що складається із мисленневих операцій. З-поміж основних прийомів формування орфографічних умінь і навичок виділяємо насамперед такі: аудіювання слів, орфографічне промовляння, зорову фіксацію, письмо, прийоми засвоєння і застосування правил правопису. В опрацьованні правил на вживання у словах літер, які не перевіряються або важко перевіряються, застосовано запис або зорову фіксацію. У виконанні вправ на списування дотримувалися методичних вимог, характерних для всіх видів списування: 1) розуміння того, що списується; 2) з'ясування мети і способу виконання роботи; 3) каліграфічного списування, 4) наявності перевірки та оцінки.

Серед основних видів вправ у навчанні правопису ветеринарних термінів виділено такі: 1) кількамовні вправи – вправи на переклад, транслітерацію, транскрипцію; вправи на зіставлення вимови слів в українській, російській та латинській мовах; вправи на зіставлення написань в українській, російській та латинській мовах; 2) вправи на моделювання термінів; 3) орфографічні промовляння; 4) письмо термінів по пам'яті; 5) вправи на збагачення словникового запасу студентів: підбір синонімів, визначення іншомовних відповідників поданих українських термінів (і навпаки), підбір спільнокоренових слів, розмежування паронімів, використання нових слів у мовленні; 6) орфографічний розбір; 7) вправи на пояснення вживання окремих літер у словах; 8) вправи на встановлення пропущених літер; 9) коректурні вправи. Зауважимо, що всі вправи мають супроводжуватися визначенням лексичного значення слів, аналізом їх морфемної будови та етимології.

Хоча списування і надається значна роль у формуванні навичок грамотного написання ветеринарних термінів, проте його не можна вважати досконалим, оскільки воно мінімально залучає слухові аналізатори. Тому ми пропонуємо застосовувати диктанти, оскільки вони сприяють виробленню загального темпу роботи, вимагають напруженої уваги, швидкого застосування набутих знань з граматики і орфографії, сприяють розвитку слухової пам'яті, тренують акустичне сприйняття мовлення.

Організація процесу виконання вправ повинна здійснюватися у руслі розвивального навчання. Одним із психологічних принципів розвивального навчання є формування узагальнених прийомів розумової діяльності, які поділяються на прийоми алгоритмічного типу та евристичного.

Важливим фактором навчання правопису ветеринарних термінів є повторення: 1) супровідне та 2) спеціальне (узагальнення, систематизація матеріалу). Повторення має слугувати розширенню і поглибленню вивченого на основі зв'язку між новим і раніше вивченим матеріалом.

Другий розділ — "Експериментальна перевірка ефективності впровадження зіставлень у процесі навчання правопису ветеринарної термінології латинського походження" — присвячено експериментальній перевірці ефективності впровадження трilingвальних зіставлень у процесі навчання правопису ветеринарних термінів латинського походження, розробці критеріїв оцінювання орфографічної компетенції студентів, формуванню методичних рекомендацій.

У процесі експериментальної роботи перевірявся рівень сформованості написання таких орфограм: 1) вживання м'якого знака та апострофа в іншомовних ветеринарних термінах; 2) позначення голосних [и, і] після приголосних; 3) позначення ненаголошених [и, е] в коренях слів; 4) позначення ненаголошених [а, о] в коренях слів; 5) позначення подвоєних та подовжених приголосних; 6) правопис префіксів; 7) правопис складних слів; 8) йотація в словах іншомовного походження.

Програма дослідження охоплювала такі етапи: 1) передекспериментальний зріз для виявлення рівня сформованості умінь і навичок правопису ветеринарних термінів латинського походження; 2) експериментальне навчання на основі запропонованої нами методики; 3) післяекспериментальні зрізи для встановлення підсумкового рівня сформованості орфографічних умінь і навичок в експериментальних та контрольних групах, аналіз результатів експерименту та формулювання на цій основі методичних рекомендацій.

Основна *мета* передекспериментального зрізу — визначення рівня знань, умінь та навичок правопису ветеринарних термінів латинського походження на початковому етапі навчання студентів ветеринарного факультету ОДАУ; визначення прогалів у знаннях, уміннях і навичках студентів ветеринарних факультетів.

Об'єкти контролю констатувального зрізу: уміння сприймати на слух ветеринарні терміни (словниковий диктант); уміння списувати окремі слова, вирішуючи орфографічні завдання; уміння орфографічно правильно записувати слова під час їх перекладу з російської мови; уміння визначати семантику та морфемний склад термінів; виявлення впливу знань морфемної будови слів та їх лексичного значення на написання.

Аналіз помилок показав, що основною їх причиною є те, що студенти не знають слів і не вживають їх у повсякденному мовленні. Незнання звучання призводить до неправильного їх написання. Результати передекспериментального зрізу подані в табл.1.

Загальні результати передекспериментального (констатувального) зрізу

	1		2		3		Середній показник	
	сбн	скн	сбн	скн	сбн	скн	сбн	Скн
КГ1	5,83	0,58	3,83	0,38	4,29	0,43	4,65	0,47
КГ2	6,04	0,6	2,18	0,22	3,27	0,32	3,83	0,38
КГ3	6,2	0,62	2,7	0,27	3,37	0,33	4,09	0,41
СП	6,03	0,6	2,9	0,29	3,64	0,36	4,19	0,42
ЕГ1	4,6	0,46	2,15	0,21	2,5	0,25	3,08	0,31
ЕГ2	1,7	0,17	1,33	0,13	2,25	0,22	1,76	0,18
ЕГ3	4,25	0,42	3,35	0,33	3,75	0,37	3,78	0,38
СП	3,52	0,35	2,27	0,22	2,83	0,28	2,87	0,29

Пояснення до таблиці: КГ – контрольна група, ЕГ – експериментальна група, СП – середній показник, сбн — середній бал навченості, скн — середній коефіцієнт навченості, 1-завдання – словниковий диктант, 2-завдання – ускладнене списування, 3-завдання переклад з російської мови.

Насамперед слід зауважити, що студенти виявили низький рівень знань, умінь і навичок. Невеликий відсоток студентів із середнім рівнем володіє інтуїцією написання, а не системою знань, що показало зіставлення результатів словникового диктанту та інших двох завдань. Це видно з того, що багато студентів одну й ту саму орфограму в одних випадках пишуть правильно, в інших – неправильно. Однак співвідношення різноманітних помилок у виконанні кожного завдання показало, що у студентів відсутня система знань і умінь щодо правопису ветеринарних термінів латинського походження. Нам вдалося виявити, що знання лексичного значення слова, його морфемної будови, а також практичне використання у професійному навчальному мовленні студентів позитивно впливають на його правильне написання. Навчання орфографії має здійснюватися на усвідомленій основі.

Констатувальні зрізи засвідчили, що початковий рівень знань, умінь і навичок щодо написання ветеринарних термінів латинського походження у студентів перших курсів ветеринарного факультету дуже низький.

Експериментальне навчання за розробленою нами методикою здійснювалося в природних умовах і тривало 10 тижнів — 20 академічних годин (10 занять).

Експериментальне навчання будувалося на лінгвістичних та психологічних засадах, визначених нами в §1.1 та 1.2 дисертації, а також з урахуванням основних принципів навчання, завдань курсу української мови, способів презентації кожного терміна, комплексу вправ для формування умінь і навичок, поданих у §1.4 дисертації.

Нами було запропоновано таку систему організації процесу формування знань, умінь і навичок щодо правопису ветеринарних термінів латинського походження:

1) ознайомлення студентів з принципами і конкретними правилами правопису ветеринарних термінів латинського походження;

2) закріплення теоретичного матеріалу, формування практичних умінь і навичок правопису (етап вправ);

3) удосконалення орфографічних знань, умінь і навичок на наступних заняттях з української мови;

4) самостійна робота студентів над удосконаленням орфографічних умінь і навичок поза навчальними аудиторними заняттями з української мови.

На першому, констатувальному, етапі експериментального навчання студентам запропоновано нову методiku ознайомлення з теоретичними основами правопису слів іншомовного походження. Для цього їм було розкрито основні принципи освоєння ветеринарних термінів латинського походження (транслітерація та транскрипція) з особливостями відтворення мовою-реципієнтом фонетичної та граматичної форми слів.

Другий, формувальний, етап експериментального навчання (етап вправ) передбачав практичне закріплення теоретичних знань. Студенти виконували вправи та завдання, які сприяли виробленню міцних орфографічних умінь і навичок. На цьому етапі пропонувалася значна кількість різноманітних вправ, метою яких було формування у студентів умінь і навичок правопису насамперед латиномовної ветеринарної термінології.

Перший і другий етапи умовно ділилися на два логічно-завершені цикли.

На першому і другому етапі у студентів сформовано систему теоретичних знань, практичних умінь і навичок правопису ветеринарної термінології латинського походження. Наступні два етапи спрямовані тільки на корекцію та закріплення набутих знань, умінь і навичок.

Третій етап – етап удосконалення орфографічних знань, умінь і навичок на наступних заняттях з української мови – зумовлений основними принципами навчання, методичними та психологічними засадами формування орфографічних знань, умінь і навичок. Вироблення орфографічних навичок і вмій написання орфограми потребує належної кількості її повторень (відтворень) з відповідними часовими проміжками для закріплення, повторення навчального матеріалу та запобігання процесу забування. Цей етап передбачає паралельне освоєння орфографії з розвитком мовлення, формуванням активного, пасивного і потенційного словників, а також вивченням інших розділів української мови.

На подальших заняттях вивчення орфографії було фрагментарним, воно здійснювалося паралельно з вивченням українського ділового мовлення і реалізувалося у словникових вправах, які проводилися на кожному занятті для збагачення словникового запасу та удосконалення орфографічних знань, умінь і навичок; у часткових орфографічних аналізах лексики латинського походження, яка зустрічалася у процесі виконання вправ; у встановленні етимології аналізованих слів; а також у вправляннях з розвитку мовлення – під час складання текстів, зразків офіційної документації. Орфографічна робота на цьому етапі була систематичною і тісно перепліталася з іншими видами навчальної діяльності.

Четвертий етап передбачав самостійну роботу студентів з орфографічним матеріалом.

Післяекспериментальний зріз (підсумковий). Формою оцінювального контролю в процесі післяекспериментального зрізу була письмова робота, яка складалася із ряду завдань та запитань, метою яких була перевірка орфографічних умінь і навичок запам'ятовування слів під диктовку та методом ускладненого списування, правильного орфографічного відтворення слів в процесі перекладу, визначення семантики та морфемного складу слів, уміння транслітерації та транскрипції латинських слів українською мовою. Зрізи проводилися в контрольних та експериментальних групах. Завдання цих зрізів подано в додатках. Див. дод.1.2.

Основна мета післяекспериментального зрізу – встановлення підсумкового рівня сформованості орфографічних умінь і навичок в експериментальних та контрольних групах, зіставлення рівня сформованості орфографічних умінь і навичок студентів експериментальних і контрольних груп, аналіз результатів експерименту та визначення методичних рекомендацій.

Об'єктами контролю післяекспериментального зрізу були: 1) уміння відтворювати на слух ветеринарні терміни (словниковий диктант); 2) уміння списувати окремі слова, виконуючи орфографічні завдання; 3) уміння орфографічно правильно записувати слова при їх перекладі з російської мови; 4) знання та уміння визначати семантику та морфемний склад термінів; 5) уміння транслітерувати слова латинської мови українською; 6) виявлення впливу знань морфемної будови та лексичного значення слів на їх написання.

Результати післяекспериментального зрізу подано в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати післяекспериментального зрізу

	1		2		3		4		Середній показник	
	сбн	скн	сбн	скн	сбн	скн	сбн	скн	сбн	скн
КГ1	7,04	0,7	5,08	0,5	5,37	0,53	2,29	0,22	4,94	0,49
КГ2	6,81	0,68	3,4	0,34	4,18	0,41	1,05	0,1	3,86	0,39
КГ3	6,66	0,66	3,66	0,36	3,91	0,39	0,63	0,06	3,72	0,37
СП	6,84	0,68	4,5	0,45	4,49	0,45	1,32	0,13	4,17	0,42
ВГ1	7,85	0,78	7,75	0,77	7,65	0,76	7,55	0,75	7,7	0,77
ВГ2	8,16	0,81	7,08	0,7	8,08	0,8	7	0,7	7,58	0,75
ВГ3	8,55	0,85	7,45	0,74	7,95	0,79	7,95	0,79	7,97	0,79
СП	8,18	0,81	7,42	0,72	7,9	0,79	7,5	0,79	7,75	0,77

Пояснення до таблиці: КГ– контрольна група, 1-завдання: словниковий диктант. 2- завдання: ускладнене списування, 3-завдання: переклад українською мовою. 4-завдання: транслітерація слів українською мовою. сбн – середній бал навченості. скн – середній коефіцієнт навченості.

Для одержання точних результатів експериментального дослідження були використані математичні методи обчислення даних експерименту. Для цього вибрали U- критерій Манна-Уїтні, який призначений для оцінки різниці між двома вибірками за рівнем якоїсь ознаки, вимірюваної кількісно.

Зіставили результати контрольних та експериментальних груп, одержані під час післяекспериментального зрізу. Для обробки даних виділили гіпотези: H_0 та H_1 . H_0 – рівень орфографічної компетенції в КГ не нижчий за рівень в ЕГ. H_1 – рівень орфографічної компетенції в КГ нижчий за рівень в ЕГ. Значення $U_{\text{емпір.}}$ визначається за формулою:

$$U_{\text{емпір.}} = (n_1 \cdot n_2) + \frac{(n_x \cdot (n_x + 1))}{2} - T_x$$

Де n_1 – кількість експериментованих у КГ; n_2 – кількість експериментованих у ЕГ; T_x – більша із двох рангових сум; n_x – кількість експериментованих – у групі із більшою сумою рангів. $U_{\text{емпір.}} = 54$. Критичними значеннями для $U_{\text{крит. } 0.05}$ є такі значення n : 428 і 374. $U_{\text{емпір.}} < 374$, а отже, не входить до критичної зони ($U_{\text{емпір.}} < U_{\text{крит.}}$), що дає підстави прийняти гіпотезу H_1 , а H_0 відкинути. Різниця між нижчою екстремальною точкою ($U_{\text{крит.}} 374$) і одержаним значенням $U_{\text{емпір.}}$ є досить великою, що вказує на більшу ймовірність достовірності результату.

Таким чином, результати обчислень підтвердили, що вироблення у студентів умінь транслітерації ветеринарних термінів латинського походження, використання систематичних зіставлень під час презентації та засвоєння орфографічних правил, а також мікросистеми вправ, які поєднують традиційні форми роботи з систематичними використаннями зіставлень написань слів з російськими та латинськими відповідниками, сприяють підвищенню рівня знань, умінь і навичок правопису ветеринарних термінів у студентів ветеринарних факультетів.

Здійснене нами дослідження дало можливість сформулювати методичні рекомендації. При впровадженні трилінгвальних зіставлень у процесі навчання правопису ветеринарних термінів необхідно дотримуватися лінгвістичних, психологічних та методичних умов навчання орфографії. Для успішної організації навчального процесу слід використовувати систематичні зіставлення на етапах презентації, тренування та повторення навчального матеріалу. У процесі пояснення навчального матеріалу можна спиратися на розроблені нами орфографічні правила, які виявилися методично доцільними і продуктивними. На етапі тренування доцільно використовувати комплекс вправ, які передбачають поєднання традиційних форм навчання правопису із зіставленнями з російською та латинською мовами. Особливу роль потрібно надавати розвиткові мовлення – введенню нової лексики в активний словниковий запас студентів. Трилінгвальні зіставлення необхідно проводити з перших занять вивчення української мови.

У висновках викладено основні результати дослідження:

1. Написання ветеринарних термінів латинського походження в українській мові залежить від первинної звуко-буквеної оболонки слова (в латинській мові) та від основних принципів транскрипції та транслітерації латинізмів українською мовою. Ці написання не підпорядковані жодному із сучасних принципів української орфографії, тому в дисертації виділено особливий принцип правопису іншомовних слів – *алієноскриптивний*, який частково поєднує фонетичний, морфологічний, традиційний та смисловий принципи.

2. Навчання правопису ветеринарних термінів латинського походження ґрунтується на положеннях теорії навчання орфографії і відбувається на свідомій основі, навичка формується у результаті осмислення студентом теоретичних знань та вироблення умінь; поодинокі написання (іррегулятивні слова) повинні заучуватися; серед основних прийомів навчання домінуючими є орфографічне промовляння та розвиток мовлення; зіставлення з латинською та російською мовами відповідають психологічній природі пізнання, є цікавими і професійно необхідними для студентів-ветеринарів.

3. Основні дидактичні та лінгводидактичні принципи навчання правопису ветеринарних термінів латинського походження: принцип науковості, систематичності та послідовності, принцип зв'язку теорії з практикою, принцип доступності, принцип наступності і перспективності, принцип взаємозв'язку мов у процесі навчання, принцип раціонального використання компаративних елементів, принцип активності студентів та домінуючої ролі вправ.

Для презентації орфографічного матеріалу обрано оптимальні правила, які містять стільки пізнавальних орієнтирів, скільки їх необхідно для співвіднесення з правилом різних за складністю випадків написання. Для навчання правопису ветеринарних термінів за формою організації обрано такі типи правил: 1) інформаційно-повідомлювальні, 2) проблемні, 3) програмовані. У формулюванні правил необхідно широко застосовувати зіставлення українських написань з латинською та російською мовами для забезпечення свідомого сприйняття орфографічного матеріалу, для формування уявлень про закономірності написань. Для презентації іррегулятивних слів слід використовувати інформаційно-повідомлювальні правила, які фіксують написання тих чи інших слів.

Серед основних видів вправ у навчанні правопису ветеринарних термінів виділено такі: 1) вправи на пояснення правопису літер; 2) кількамовні вправи – вправи на переклад, транслітерацію, транскрипцію; вправи на зіставлення написань слів в українській, російській та латинській мовах; вправи на зіставлення вимови в українській, російській та латинській мовах; 3) вправи на моделювання термінів; 4) орфографічні промовляння; 5) письмо термінів по пам'яті; 6) вправи на збагачення словникового запасу студентів: підбір синонімів, визначення іншомовних відповідників поданих українських термінів (і навпаки), підбір спільнокорених слів, розмежування паронімів, використання нових слів в усному та писемному мовленні; 7) орфографічний розбір; 8) вправи на встановлення пропущених літер; 9) коректурні вправи. Усі вправи повинні супроводжуватися визначенням лексичного значення слів, аналізом їх морфемної будови та етимології. У навчанні правопису ветеринарних термінів використано такі види навчальних диктантів: попереджувальний, коментований, пояснювальний, вибірковий, диктант-завдання, диктант-переклад, самодиктант. Пропонувалися як текстуальні, так і словникові диктанти, при цьому словниковим надавалася перевага.

Важливим фактором навчання правопису ветеринарних термінів стали повторення: 1) супровідні та 2) спеціальні (узагальнення, систематизація

матеріалу). Спеціальні поділялися на тематичні, заключні, повторення на початку навчального року. При повторенні передбачалися також розширення, поглиблення вивченого на основі зв'язку між новим і раніше вивченим матеріалом.

4. У ході експерименту вдалося підтвердити гіпотезу про позитивний вплив трилінгвальних зіставлень у поєднанні з традиційними формами навчання на формування орфографічної компетенції студентів ветеринарного профілю і виявити, що використання трилінгвальних зіставлень відповідає психологічним особливостям навчання студентів, а також психолінгвістичній природі орфографічної компетенції студентів і слугує її формуванню. Результати післяекспериментального зрізу підтвердили те, що знання лексичного значення слова та уміння членувати його на морфеми позитивно впливають на якість орфографічних умінь і навичок.

5. Проведене дослідження дало змогу сформулювати педагогічні передумови та рекомендації щодо організації процесу навчання орфографії студентів ветеринарних факультетів.

Сукупність одержаних наукових висновків та практичних рекомендацій має важливе значення для професійної підготовки студентів-ветеринарів. Виявлено необхідність створення практикуму з правопису ветеринарних термінів, орієнтованого на систематичні зіставлення правопису ветеринарних термінів з латинськими та російськими відповідниками.

Для подальших напрямків дослідження цього питання вважаємо за доцільне рекомендувати розробку методики навчання правопису інших груп професійної лексики.

Основний зміст дисертації відображений у таких публікаціях:

1. Коленцова В.М. Методичні основи розробки та впровадження вправ для навчання правопису ветеринарних термінів // Українська мова і література в школі. – 2005. – №3. – С.51 – 54.
2. Коленцова В.М. Лінгвістичні основи навчання правопису слів іншомовного походження (на матеріалі ветеринарної термінології) // Українське мовознавство. Збірник наукових праць. – Випуск 29 – 30. – К.: Вид. дім Д.Бураго, 2004. – С. 84 – 87.
3. Коленцова В.М. Психологічні основи навчання правопису слів іншомовного походження (на матеріалі ветеринарної термінології греко-латинського походження) // Наукові записки: Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. / Укладачі П.В. Дмитренко, Л.Л. Макарєнко. – К.: НПУ, 2003. Вип. 54. – С. 71 – 79.
4. Коленцова В.М. Експериментальна перевірка ефективності методики впровадження трилінгвальних зіставлень у процесі навчання правопису ветеринарної термінології латинського походження // Наукові записки: Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. / Укладачі П.В. Дмитренко, Л.Л. Макарєнко. – К.: НПУ, 2003. Вип. 56. – С. 73 – 82.

5. Коленцова В.М. Лексико-граматичні та словотворчі аспекти ветеринарної термінології // Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць. Вип. IV / Відп. ред. Л.О.Симоненко. – К.: КНЕУ, 2001 – С. 171-174.
6. Коленцова В.М. Практикум з правопису ветеринарної термінології: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 72 с.

Анотація

Коленцова В.М. **Методика навчання правопису ветеринарних термінів (з використанням трилінгвальних зіставлень латинської, російської та української мов).** – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання: українська мова. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2005.

Дисертацію присвячено проблемі формування орфографічної компетенції студентів ветеринарного профілю з використанням зіставлень з російською та латинською мовами. У роботі визначено лінгвістичні та психологічні засади навчання правопису ветеринарних термінів латинського походження з використанням трилінгвальних зіставлень, визначено принципи написання, розроблено систему правил та вправ.

Експериментальна робота підтвердила висунуту гіпотезу, що використання зіставлень української мови з російською та латинською у раціональному поєднанні із традиційними формами навчання орфографії сприятиме підвищенню рівня орфографічної компетенції студентів ветеринарних факультетів, а також дала можливість сформулювати методичні рекомендації.

Ключові слова: алієноскриптивний принцип, регулятивні слова, іррегулятивні слова, трилінгвальні зіставлення, орфографічні уміння, орфографічні навички, орфографічні правила, орфографічні вправи.

Аннотация

Коленцова В.М. **Методические основы обучения правописанию ветеринарных терминов с использованием трилингвальных сопоставлений.** – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения: украинский язык. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, 2005.

Написание ветеринарных терминов латинского происхождения в украинском языке зависит от первичной звуко-буквенной оболочки слова в латинском языке и от основных принципов транскрипции и транслитерации латинизмов в украинском языке. Эти написания не подлежат ни единому из современных принципов украинской орфографии, поэтому нами был выделен

особый принцип написания иноязычных слов – алиеноскриптивный, который частично объединяет фонетический, морфологический, традиционный и смысловой принципы.

В основе формирования умений и навыков правописания ветеринарных терминов латинского происхождения лежит грамматическая теория обучения орфографии, опирающаяся на сознательное восприятие, навык формируется путём осознанного приобретения студентом знаний и выработки умений; единичные написания (иррегулятивные слова) должны заучиваться механически; среди основных приёмов обучения доминирующими есть проговаривания и развитие речи; сравнения с латинским и русским языками соответствуют психологической природе познания, они вызывают интерес и профессионально необходимы для студентов-ветеринаров.

Среди основных дидактических и лингводидактических принципов обучения правописанию ветеринарных терминов латинского происхождения мы выделили следующие: принцип научности и систематичности, принцип связи теории с практикой, принцип доступности, принцип последовательности и перспективности, принцип взаимосвязи языков в процессе обучения, принцип рационального использования компаративных элементов, принцип активности студентов, принцип доминирующей роли упражнений.

Для презентации орфографического материала нами выбраны оптимальные правила, которые содержат столько распознавательных ориентиров, сколько их необходимо для соотношения с правилами разных по сложности случаев написания.

Для обучения правописанию ветеринарных терминов по форме организации были отобраны такие типы правил: информационно-сообщающие, проблемные, программированные. При формулировании правил необходимо широко использовать сопоставления украинских написаний с латинским и русским языками для обеспечения сознательного восприятия орфографического материала, для формирования представлений о закономерностях написаний. Для презентации иррегулятивных слов следует использовать информационно-сообщающие правила, которые фиксируют написания тех или иных слов.

Среди основных видов упражнений в обучении правописанию ветеринарных терминов мы выделяем такие: упражнения на объяснение написания букв; упражнения с использованием нескольких языков: упражнения на перевод, транслитерацию, транскрипцию; упражнения на сопоставление написаний слов в украинском, русском и латинском языках, упражнения на сопоставления произношения в украинском, русском и латинском языках; упражнения на моделирование терминов; орфографические проговаривания, письмо терминов по памяти; упражнения на расширение словарного запаса студентов: подбор синонимов, поиск иноязычных соответствий украинских терминов и наоборот, подбор однокоренных слов, разграничение паронимов, использование новых слов в устной и письменной речи; орфографический разбор, упражнения на расстановку пропущенных букв, корректурные упражнения. Все упражнения должны сопровождаться определением

лексического значения слов, анализом их морфемного состава и этимологии. В процессе обучения правописанию ветеринарных терминов используются такие виды учебных диктантов: комментированный, предупреждающий, выборочный, диктант-задание, диктант-перевод, самодиктант. Предлагаем как текстуальные, так и словарные, при этом словарным диктантам придаем большее значение.

Важным фактором обучения правописанию ветеринарных терминов являются повторения: сопровождающие, специальные (обобщение, систематизация материала). Специальные, в свою очередь, подразделяются на тематические, заключительные, повторения в начале года. Повторения должны быть расширением, усовершенствованием изученного на основе связи между новым и раньше выученным материалом.

В ходе эксперимента мы смогли подтвердить гипотезу о положительном влиянии трилингвальных сопоставлений в органическом сочетании с традиционными формами работы по усовершенствованию орфографической компетенции студентов ветеринарного профиля и определить, что использование трилингвальных сопоставлений соответствует психологическим особенностям обучения студентов, а также психолингвистической природе орфографической компетенции студентов и должно служить для ее формирования.

Результаты послеекспериментального среза подтвердили, что знание лексического значения слова и умение определять его морфемный состав влияют на качество орфографических умений.

Для дальнейших этапов исследования этого вопроса мы считаем целесообразным рекомендовать разработку методики обучения правописанию других групп профессиональной лексики.

Ключевые слова: алиеноскриптивный принцип, регулятивные слова, иррегулятивные слова, трилингвальные сопоставления, орфографические умения, орфографические навыки, орфографические правила, орфографические упражнения.

Annotation

V. Kolentsova. **The orthography methods of veterinary terms teaching (in comparative threelinguistic usage in the Latin, Ukrainian and Russian languages.** - The typescript.

The dissertation for seeking the candidate degree of Pedagogical Sciences on speciality 13.00.02 – "The theory and methods teaching: the Ukrainian language". - The National Pedagogical University named after M. Dragomanov.

The dissertation is devoted to the problem of spelling competence formation in comparative threelinguistic usage in the Latin, Ukrainian and Russian languages for the Veterinary Medicine students.

The linguistic and psychological fundamentals have been defined in the veterinary terms as concerned the orthography teaching and spelling principles; the system of rules and exercises has been worked out.

The experimental work has confirmed an advanced hypothesis about rational combining of threelinguistic comparative usage in the Latin, Ukrainian and Russian languages with the traditional teaching of spelling will improve Veterinary students' spelling competence and also gave the possibility to formulate the methodical recommendations.

The key words: an alienoscriptive principle, regular words, irregular words, threelinguistic comparison, orthography skills, orthography habits, orthography exercises.

Підписано до друку 28.04.2006 р. Формат 60x84/16 Папір офсетний.
Ум. друк. арк.1 Тираж 100 прим. Замовлення 229
Видавництво та друкарня "ТЕС"(Свідоцтво ДК № 771)
Одеса, Канатна 81/2.

КОНТРОЛЬНИЙ ЛИСТ СТРОКУ
ПОВЕРНЕННЯ

Книга повинна бути повернена
не пізніше вказаного тут строку

Кількість попередніх видач . . . . .

2006

Методика навчання
прабовису ветеринарних ...

2/14

К 60

Коненцова В. М.

2/14

